МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Федеральное государственное автономное учреждение
высшего профессионального образования
"Казанский (Приволжский) федеральный университет"
Высшая школа татаристики и тюркологии им.Габдуллы Тукая

УТВЕРЖДАЮ

Проректор по образовательной деятельности КФУ

Проф. Таюрский Д.А.

ДЕПАРТАМЕНТ ОБРАЗОВАНИЯ (ДО КФУ)

__________________ "___" ______________20___ г.

подписано электронно-цифровой подписью

Программа дисциплины

Фонетика современного татарского языка Б3.Б.2.2

Направление подготовки: 032700.62 - Филология
Профиль подготовки: Прикладная филология (Татарский язык и литература, арабский язык)
Квалификация выпускника: бакалавр
Форма обучения: очное
Язык обучения: русский

Автор(ы):
Хадиева Г.К.
Рецензент(ы):
Галиуллина Г.Р.

СОГЛАСОВАНО:

Заведующий(ая) кафедрой: Харисов Ф. Ф.
Протокол заседания кафедры No ___ от "____" ___________ 201__г
Учебно-методическая комиссия Института филологии и межкультурной коммуникации (Высшая школа татаристики и тюркологии им.Габдуллы Тукая):
Протокол заседания УМК No ____ от "____" ___________ 201__г

Регистрационный No 9023167617

Казань
2017

Содержание

1. Цели освоения дисциплины
2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы
3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля
4. Структура и содержание дисциплины/ модуля
5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения
6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов
7. Литература
8. Интернет-ресурсы
9. Материально-техническое обеспечение дисциплины/модуля согласно утвержденному учебному плану

Программу дисциплины разработал(а)(и) доцент, к.н. (доцент) Хадиева Г.К. кафедра татарского языкознания Высшая школа татаристики и тюркологии им.Габдуллы Тукая , Gulfiya.Khadieva@kpfu.ru

1. Цели освоения дисциплины

Целями освоения дисциплины (модуля) "Фонетика современного татарского языка" являются 1) формировать общих представлений о звуковой стороне родного языка, последовательное и всестороннее изучение особенностей татарского произношения в его коммуникативных и территориальных разновидностях; 2) рассмотреть фонетического строя современного татарского языка как системы разно уровневых функциональных единиц, которые используется в различных коммуникативных целях.

2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы высшего профессионального образования

Данная учебная дисциплина включена в раздел " Б3.Б.2 Профессиональный" основной образовательной программы 032700.62 Филология и относится к базовой (общепрофессиональной) части. Осваивается на 1 курсе, 2 семестр.

Федеральный государственный образовательный стандарт по направлению подготовки ВПО 032700 - "Филология" (бакалавриат) предусматривает изучение дисциплины "Фонетика современного татарского языка" в составе профессионального цикла, его базовой части, модуль "Отечественная филология"; модуль 1 "Преподавание филологических дисциплин"; модуль 2 "Прикладная филология (татарский язык и литература, английский язык)"; модуль 3 "Прикладная филология (татарский язык и литература, татароведение)". Дисциплина занимает важное место в системе курсов, ориентированных на изучение основного языка.

Для освоения данной дисциплины необходимы знания, полученные обучающимися в средней общеобразовательной школе, в частности, они должны иметь общее представление о языке, о звуках, звуковых изменениях, алфавите. Большое значение приобретают и знания, полученные в процессе одновременного с изучением данной дисциплины курса введения в языкознания.

Курс "Фонетика современного татарского языка" является основой для курсов морфологии, лексикологии, синтаксиса современного татарского языка, татарской диалектологии и др.

Форма отчётности - экзамен в 2 семестре.

3. Компетенции обучающегося, формируемые в результате освоения дисциплины /модуля

В результате освоения дисциплины формируются следующие компетенции:

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ОК - 1 (общекультурные компетенции)	владение культурой мышления; способность к восприятию, анализу, обобщению информации, постановке цели и выбору путей ее достижения
ОК - 4 (общекультурные компетенции)	способность принимать организационно-управленческие решения в нестандартных ситуациях и готовность нести за них ответственность
ПК - 1 (профессиональные компетенции)	способность демонстрировать знание основных положений и концепций в области теории и истории основного изучаемого языка и литературы, теории коммуникации, филологического анализа и интерпретации текста, представление об истории, современном состоянии и перспективах развития филологии

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Шифр компетенции	Расшифровка приобретаемой компетенции
ПК - 2 (профессиональные компетенции)	владение базовыми навыками сбора и анализа языковых и литературных фактов с использованием традиционных методов и современных информационных технологий
ПК - 5 (профессиональные компетенции)	способность применять полученные знания в области теории и истории основного изучаемого языка и литературы, теории коммуникации, филологического анализа и интерпретации текста в собственной научно-исследовательской деятельности

В результате освоения дисциплины студент:

1. должен знать:

- определение и описание предмета фонетики, ее связь с другими науками;
- методы исследования, применяемые в фонетике;
- понятие литературного произношения и орфографической нормы;
- классификацию гласных звуков в татарском языке;
- классификацию согласных звуков в татарском языке;
- чередование звуков, проблема нейтрализации фонем;
- модификации фонем в потоке речи: ассимиляцию, аккомодацию, элизию;

функции слога в речи;

- составные части слога, типы слогов, структура слога, теории слога в применении к татарскому языку;
- понятие ударения: словесное, тактовое, фразовое;
- виды и степени словесного ударения в татарском языке, факторы, определяющие место ударения;
- определение интонации, ее аспектов и функций;
- логическое ударение;
- основные принципы орфографии.

2. должен уметь:

- записывать слова татарского языка в фонематической и фонетической транскрипции, указывая с помощью диакритических значков основные позиционные и комбинаторные аллофоны;
- определить интегральные и дифференциальные признаки фонем;
- провести сопоставительный анализ систем вокализма и консонантизма в татарском языке;
- привести примеры исторических чередований в татарском языке;
- разделить слово на слоги, дать анализ возможных сочетаний гласных и согласных в начале и конце слога;
- определить место ударения в многосложном слове, объяснить правило;
- проанализировать предложение: разбить его на синтагмы, найти акцентное ядро и другие структурные компоненты каждой синтагмы, определить тип тона в каждой синтагме, нарисовать интонограмму.

3. должен владеть:

- артикуляции татарских фонем;
- работы с новейшими методами исследования фонетических явлений.

4. должен демонстрировать способность и готовность:

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

В результате освоения дисциплины студент должен:

Знать:

- определение и описание предмета фонетики, ее связь с другими науками;
- методы исследования, применяемые в фонетике;
- понятие литературного произношения и орфографической нормы;
- классификацию гласных звуков в татарском языке;
- классификацию согласных звуков в татарском языке;
- чередование звуков, проблема нейтрализации фонем;
- модификации фонем в потоке речи: ассимиляцию, аккомодацию, элизию;

функции слога в речи;

- составные части слога, типы слогов, структура слога, теории слога в применении к татарскому языку;
- понятие ударения: словесное, тактовое, фразовое;
- виды и степени словесного ударения в татарском языке, факторы, определяющие место ударения;
- определение интонации, ее аспектов и функций;
- логическое ударение;
- основные принципы орфографии.

Уметь:

- записывать слова татарского языка в фонематической и фонетической транскрипции, указывая с помощью диакритических значков основные позиционные и комбинаторные аллофоны;
- определить интегральные и дифференциальные признаки фонем;
- провести сопоставительный анализ систем вокализма и консонантизма в татарском языке;
- привести примеры исторических чередований в татарском языке;
- разделить слово на слоги, дать анализ возможных сочетаний гласных и согласных в начале и конце слога;
- определить место ударения в многосложном слове, объяснить правило;
- проанализировать предложение: разбить его на синтагмы, найти акцентное ядро и другие структурные компоненты каждой синтагмы, определить тип тона в каждой синтагме, нарисовать интонограмму.

Владеть:

- артикуляции татарских фонем;
- работы с новейшими методами исследования фонетических явлений.

4. Структура и содержание дисциплины/ модуля

Общая трудоемкость дисциплины составляет 3 зачетных(ые) единиц(ы) 108 часа(ов).

Форма промежуточного контроля дисциплины экзамен во 2 семестре.

Суммарно по дисциплине можно получить 100 баллов, из них текущая работа оценивается в 50 баллов, итоговая форма контроля - в 50 баллов. Минимальное количество для допуска к зачету 28 баллов.

86 баллов и более - "отлично" (отл.);

71-85 баллов - "хорошо" (хор.);

55-70 баллов - "удовлетворительно" (удов.);

54 балла и менее - "неудовлетворительно" (неуд.).

4.1 Структура и содержание аудиторной работы по дисциплине/ модулю

Тематический план дисциплины/модуля

N	Раздел Дисциплины/ Модуля	Семестр	Неделя семестра	Виды и часы аудиторной работы, их трудоемкость (в часах)			Текущие формы контроля
				Лекции	Практические занятия	Лабораторные работы	
1.	Тема 1. Фонетика. Звук и фонема.	2	1	2	4	0	Коллоквиум
2.	Тема 2. Гласные и согласные фонемы. Дифтонги.	2	2	2	4	0	Тестирование
3.	Тема 3. Комбинаторные изменения звуков.	2	3	2	6	0	Контрольная работа
4.	Тема 4. Позиционные изменения звуков. Редукция	2	4	2	6	0	Тестирование
5.	Тема 5. Орфоэпия	2	5	2	4	0	Реферат
6.	Тема 6. Просодика.	2	6	2	4	0	Тестирование
7.	Тема 7. Словесное ударение	2	7	2	2	0	Коллоквиум
8.	Тема 8. Графика. Орфография.	2	8	2	4	0	Контрольная работа
.	Тема . Итоговая форма контроля	2		0	0	0	Экзамен
	Итого			16	34	0	

4.2 Содержание дисциплины

Тема 1. Фонетика. Звук и фонема.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Фонетиканың өйрәнү объекты, бурычлары. Татар фонетикасын өйрәнү тарихы. Фонетиканы өйрәнүнең әһәмияте. Сөйләм авазларын өч аспектта өйрәнү. Фонема турында төшенчә. Аваз һәм фонема. Фонетика фәненең тикшерену ысуллары.

практическое занятие (4 часа(ов)):

Фонетиканың өйрәнү объекты, бурычларын билгеләү. Татар фонетикасын өйрәнү тарихын этаплап сөйләү. Сөйләм авазларын өч аспектта өйрәнү. Фонема нәрсә ул?. Аваз һәм фонема, аерымлыклар. Фонетика фәненең тикшеренү ысуллары әйтү. Л.В. Щерба билгеләмәсе.

Тема 2. Гласные и согласные фонемы. Дифтонги.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Татар теленең авазлар системасы. Сузык фонемаларның саны һәм составы. [ый] авазының фонемалык табигате турында бәхәсләр. Сузыкларны төркемләү. Сузыкларны характерлау.Тартыкларны төркемләү. Тартык авазларны характерлау. Дифтонглар. Күтәрелмә һәм төшерелмә дифтонглар.

практическое занятие (4 часа(ов)):

Татар теленең авазлар системасын, сузык һәм тартык фонемаларның саны һәм составы турында карашлар булуы. [ый] авазының фонемалык табигате турында бәхәсләр. Х. Сәлимовның ый га карата фикере. Сузыкларны әйтелеш һәм акустик яктан төркемләү. Сузыкларны характерлау.Тартыкларны төркемләү. Тартык авазларны характерлау. Дифтонглар. Күтәрелмә һәм төшерелмә дифтонгларга карата күнегүләр.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Тема 3. Комбинаторные изменения звуков.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Татар телендә аваз үзгәрешләре. Авазларның комбинатор үзгәрешләре. Аккомадация күренеше. Ассимиляция күренеше. Сузыклар ассимиляциясе, тартыклар ассимиляциясе. Сингармонизм. Рәт гармониясе. Иренләшү гармониясе. Сингармоник парлар. Сандхи очрагында сузыклар үзгәреше. Тартыклар ассимиляциясе.

практическое занятие (6 часа(ов)):

Татар телендә аваз үзгәрешләре. Авазларның әйтелешендәге өч моментны билгеләү. Бирелгән өзекләрдән рәт һәм ирен гармониясе буйсынган сүзләр, тартыклар һәм сузыклар ассимиляциясе, аккомадация нәтиҗәсендә барлыкка килә торган аваз үзгәрешләренә күнегүләр эшләү. Сингармоник парларга мисаллар туплау. Сандхи очрагында сузыклар үзгәреше.

Тема 4. Позиционные изменения звуков. Редукция

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Позицион закончалыклар. Редукция күренеше. Сузыкларның сыйфат редукциясе. Микъдари редукция. Сүз башы һәм сүз ахыры закончалыгы. Протеза, эпентеза һәм эпитеза күренеше.

практическое занятие (6 часа(ов)):

Позицион закончалыкларның төрләренә күнегүләр эшләү. Редукция күренеше мисаллар китерү. Сузыкларның сыйфат редукциясе. Микъдари редукция. Сүз башы һәм сүз ахыры закончалыгы. Тексттан протеза, эпентеза һәм эпитеза күренешенә мисаллар табу .

Тема 5. Орфоэпия

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Просодика. Иҗек. Иҗек төзелеше. Ачык иҗекләр, ябык иҗекләр.

практическое занятие (4 часа(ов)):

Иҗек калыыпларына туры килә торган сүзләр язу. Иҗек калыпларына туры килә торган җөмләләр язу. Иҗек төзелеше. Ачык иҗекләр, ябык иҗекләр. Сүзләрне иҗекләргә аерып язу. Татар теленә хас булмаган иҗек калыпларын билгеләү.

Тема 6. Просодика.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Басым. Суперсегмент элементлар. Сүз басымы. Сүз басымының урыны. Проклиза һәм энклиза күренеше.Синтагма басымы. Логик басым.

практическое занятие (4 часа(ов)):

Басымның төрләрен билгеләү, күнегүләр эшләү. Суперсегмент элементлар. Татар телендә сүз басымының урынына карата күнегүләр. Проклиза һәм энклиза күренешенә күнегүләр. Синтагма басымы, логик басым мисаллар белән аңлату, күнекмәләр булдыру.

Тема 7. Словесное ударение

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Графика ? фонемаларны язуда күрсәтү өчен ярдәмгә килә. Алфавит. Татарларда язу тарихы. Орфография. Орфография төзүдә фонетик, морфологик, тарихи-традицион, график принциплар. Сүзләрне кушып язу. Сүзләрне сызыкча аша язу. Баш хәрефләр кулланышы.

практическое занятие (2 часа(ов)):

Графика. Алфавитны әйтү. Авазны белдерми торган һәм ике аваз билгесе булып йөри торган хәрефләр. Татарларда язу тарихын сөйләү. Орфография төзүдә фонетик, морфологик, тарихи-традицион, график принципларга карата күнегүләр. Сүзләрне кушып язу. Сүзләрне сызыкча аша язу. Баш хәрефләрнең язылышы, кулланышы.

Тема 8. Графика. Орфография.

лекционное занятие (2 часа(ов)):

Татар телендә дөрес әйтелеш кагыйдәләре.Әдәби әйтелешнең ике төре: тулы стиль һәм сөйләмә стиль.Сузыкларны һәм тартыкларны әйткәндә үзенчәлекләр.

практическое занятие (4 часа(ов)):

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Татар телендә дөрес әйтелеш кагыйдәләренә күнегүләр эшләү.Әдәби әйтелешнең ике төре: тулы стиль һәм сөйләмә стиль. Татар телендә һәмзә авазының орфоэпиясе һәм орфографиясе. Сузыкларны һәм тартыкларны әйткәндә үзенчәлекләргә карата күнегүләр эшләү. сузыклар орфоэпиясендә аеруча игътибар ителергә тиешле күренешләр.

4.3 Структура и содержание самостоятельной работы дисциплины (модуля)

N	Раздел Дисциплины	Семестр	Неделя семестра	Виды самостоятельной работы студентов	Трудоемкость (в часах)	Формы контроля самостоятельной работы
1.	Тема 1. Фонетика. Звук и фонема.	2	1	подготовка к коллоквиуму	2	коллоквиум
2.	Тема 2. Гласные и согласные фонемы. Дифтонги.	2	2	подготовка к тестированию	4	тестирование
3.	Тема 3. Комбинаторные изменения звуков.	2	3	подготовка к контрольной работе	4	контрольная работа
4.	Тема 4. Позиционные изменения звуков. Редукция	2	4	подготовка к тестированию	4	тестирование
5.	Тема 5. Орфоэпия	2	5	подготовка к реферату	2	реферат
6.	Тема 6. Просодика.	2	6	подготовка к тестированию	2	тестирование
7.	Тема 7. Словесное ударение	2	7	подготовка к коллоквиуму	2	коллоквиум
8.	Тема 8. Графика. Орфография.	2	8	подготовка к контрольной работе	2	контрольная работа
	Итого				22	

5. Образовательные технологии, включая интерактивные формы обучения

Вузовское освоение курса "Фонетика современного татарского языка" предлагает использование как традиционных, так и инновационных образовательных технологий и требует рационального их сочетания.

Традиционные образовательные технологии подразумевают использование в учебном процессе таких методов работ, как лекция, практическое занятие, семинар и др.

Во время занятий могут быть использованы и современные информационные технологии, в частности, мультимедийные программы, интернет, фото-, аудио- и видеоматериалы.

6. Оценочные средства для текущего контроля успеваемости, промежуточной аттестации по итогам освоения дисциплины и учебно-методическое обеспечение самостоятельной работы студентов

Тема 1. Фонетика. Звук и фонема.

коллоквиум , примерные вопросы:

1. Фонетиканың тел белеме өлкәсендәге урыны. 2. Фонетиканың өйрәнү максатына карап төрләре. 3. Фонетиканы өйрәнүнең теоретик һәм гамәли әһәмияте. 4. Сөйләм аппаратының төзелеше. 5. Сөйләм авазы һәм фонема арасында уртак һәм аермалы яклар. 6. Татар теле фонетикасын өйрәнү тарихы.

Тема 2. Гласные и согласные фонемы. Дифтонги.

тестирование , примерные вопросы:

Тестовые задания: 1. Татар телендә сузык авазлар саны: а) 13,ә) 10, б) 12 2. Акустик яктан сузык авазлар: а) тавыш (тон) һәм шаудан торалар, ә) шаудан торалар, б) тавыштан торалар 3. Алгы рәт сузыкларын әйткәндә, тел: а) авыз куышлыгының алгы өлешенә килә, ә) авыз куышлыгының арткы өлешенә килә, б) тел бу процесста катнашмый 4. Алгы рәт сузыклары гына булган төркемне күрсәтегез: а) [у], [и], [о], [а], ә) [ө], [ә], [ү], [и], б) [ә], [а], [ы], [и] 5. [и] авазы: а) арткы рәт, югары күтәрелеш, иренләшмәгән, озын, ә) арткы рәт, урта күтәрелеш, иренләшкән, кыска, б) алгы рәт, югары күтәрелеш, иренләшмәгән, озын 6. [а] авазы: а) алгы рәт, урта күтәрелеш, иренләшмәгән, кыска, ә) арткы рәт, түбән күтәрелеш, иренләшмәгән, озын, б) арткы рәт, урта күтәрелеш, иренләшкән, кыска 7. [ә] авазына дөрес билгеләмәне табыгыз: а) алгы рәт, түбән күтәрелеш, иренләшмәгән, озын, ә) алгы рәт, урта күтәрелеш, иренләшмәгән, озын, б) алгы рәт, түбән күтәрелеш, иренләшкән, кыска 8. [ү] авазы: а) алгы рәт, югары күтәрелеш, иренләшкән, озын, ә) арткы рәт, урта күтәрелеш, иренләшкән, кыска, б) алгы рәт, урта күтәрелеш, иренләшмәгән, кыска 9. Түбәндәге билгеләргә ия булган сузык авазны табыгыз: арткы рәт, югары күтәрелеш, иренләшкән, озын сузык аваз а) [о], ә) [у], б) [ы] 10. Түбәндәге билгеләргә ия булган сузык авазны табыгыз: алгы рәт, урта күтәрелеш, иренләшкән, кыска сузык аваз а) [ө], ә) [э], б) [и]

Тема 3. Комбинаторные изменения звуков.

контрольная работа , примерные вопросы:

1. Сөйләмдә аваз үзгәрешләренең барлыкка килүе. 2. Авазларның комбинатор үзгәрешләре. 3. Аккомодациянең асылы. 4. Ассимиляциянең асылы. 5. Сингармонизм законының эчтәлеген аңлатыгыз. 6. Өзектән сүзләрнең әйтелешендә күзәтелгән аваз үзгәрешләрен билгеләгез. Читән буйларында котырып кычыткан үскән тар тыкрыктан узып, бәбкә үләне түшәлгән киң урамга килеп чыккан чакта гына аңа Миңлебай карт очрый. Торна шикелле нечкә озын аяклы, какланып беткән, бу чандыр бабайны авылның иң карт кешесе диләр. Туксанның өстендә үк түгел микән? Хәер, тәгаен ничә яшьтә булуын ул үзе дә белми. Былтыр гына аның җитмештән узган Миңлегәрәй исемле улы үлеп киткән иде. Хәзер бабай Миңлегәрәйнең зур улы Миңлегалидә тора. Миңлегалинең дә өйләнмәгән улы, кияүгә чыккан кызлары бар. Миңлебай карт менә шуларның балаларын, ягъни үз токымының дүртенче буынын күрде. Дүртенче буын әкәмәт икән ул, бер дә бабай дигәнчә түгел. Ул хәтта аларның исемнәрен дә отып ала алмый. Вилне Вилдан дип, Эмманы Әсмабикә дип тик йөртә шунда... (Ә.Еники)

Тема 4. Позиционные изменения звуков. Редукция

тестирование , примерные вопросы:

Тестовые задания: 1. Редукция күренеше: а) басым төшкән иҗекләрдә күзәтелә, ә) басымсыз иҗекләрдә күзәтелә, б) ике сүз арасында күзәтелә 2. Сүз басымына бәйле рәвештә сузык авазларның кыскаруы: а) апокопия, ә) редукция, б) элизия 3. Татар телендә түбәндәге авазларга редукция күренеше хас: а) [ы], [е], ә) [а], [ә], б) [ө], [е] 4. Кыпчак телләрендә сүз башында түбәндәге тартыклар өстенлек итә: а) [д], [г], ә) [т], [к], б) [с], [ч] 5. Татар телендә сүз башында ике тартык янәшә килә алмый, шуңа күрә алынма сүзләрдә сузыклар өстәлү күренеше була. Алынма сүзләрдә мәгънәгә һәм этимологиягә бәйләнеше булмаган сузык сүз башында килсә: а) протеза күренеше була, ә) эпитеза күренеше була, б) эпентеза күренеше була

Тема 5. Орфоэпия

реферат , примерные темы:

Темы рефератов: 1. XX гасырның икенче яртысында татар фонетикасының үсеше. 2. Татар теле фонетикасын өйрәнүнең тарихы һәм хәзерге көндә өйрәнүнең торышы. 3. Татар орфоэпиясе. 4. Әдәби әйтелешне бозып сөйләү очраклары һәм аның сәбәпләре. 5. Татар әдәби әйтелешенең төп кагыйдәләре.

Тема 6. Просодика.

тестирование , примерные вопросы:

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

Тестовые задания: 1 Иҗек ? а) сөйләмнең иң кечкенә берәмлеге, ә) әйтелешнең иң кечкенә берәмлеге, б) телнең бербөтен һәм төп элементы 2. Татар теленең үз сүзләрендә иҗек калыбы: а) алты, ә) сигез, б) биш 3. Ябык иҗекләрдән генә торган сүзләр төркемен табыгыз: а) чабата, алмый, әйбәт, ә) кармак, ташландык, киткән, б) әнисе, бара, урман 4. Яулау сүзендә:, а) беренче иҗек ? ачык, икенче иҗек ? ябык, ә) ике иҗек тә ачык, б) ике иҗек тә ябык 5. Кияүләр сүзенең иҗек модельләрен билгеләгез (С ? сузык, Т ? тартык) а) ТС ? ТСТ ? ТСТ, ә) ТС ? СС ? ТСС, б) ТС ? СТ ? ТСС

Тема 7. Словесное ударение

коллоквиум , примерные вопросы:

Вопросы для коллоквиума: 1. Графика нәрсәне өйрәнә? 2. Татар язуының кыскача тарихын сөйләп бирегез. 3. Татар алфавитын яттан әйтегез. Авазны белдерми торган һәм ике аваз билгесе булып йөри торган хәрефләрне әйтегез. Тартык фонема сузык аваз хәрефе белән күрсәтелергә мөмкинме? 4. Хәзерге татар алфавитында үзенең махсус хәрефләре булмаган авазларны әйтегез. 5. Орфография нинди фән ул?

Тема 8. Графика. Орфография.

контрольная работа , примерные вопросы:

1. Өзектәге сузык һәм тартык авазларның дөрес әйтелеш кагыйдәләрен билгеләгез. Коточкыч коры җәй килде. Апрель азакларына кадәр төннәрен каты кыраулар төшеп, алма, чия чәчәкләрен сукты. Май башларында кинәт унсигез-егерме градуска җиткереп кыздырырга тотынды, күктә болыт әсәре күренмәде. Көне-төне туфрак эшкәрттеләр, чәчү чәчтеләр, тик бу өметле чәчү түгел иде. Кипшереп-корып яткан туфракка бөртек салуның ни дәрәҗәдә кызганыч икәнен белсәң дә, ни хәл итәсең? Төн йокыларын качырып теләгән, һәркөн телдән төшмәгән, күңелдә канлы яра булып торган яңгыр май азагында бер явып алгач, җиңел суладылар. Ләкин күпме генә көтсәләр дә, ул яңадан килмәде. Игеннәр авырлык белән тишелеп, яшелләнеп күтәрелә башлауга, кояш тагын да рәхимсезрәк кыздырырга тотынды. Яңгыр сабантуйга да яумады, инде ул чакта тау битләрендәге үләннәр саргаеп бара иде. Шулай итеп, июнь яңгырсыз үтте. (Ф. Садриев)

Тема . Итоговая форма контроля

Примерные вопросы к экзамену:

1. Тел белеменең аерым тармагы буларак фонетика. Башка тел фәннәре арасындагы урыны, өйрәнү объекты.

2. Татар теле фонетикасын өйрәнүнең кыскача тарихы һәм хәзерге көндә өйрәнүнең торышы.

3. Фонетика фәненең методлары. Татар фонетикасында эксперименталь методлар куллану.

4. Аваз һәм фонема. Телдә фонемаларны аерып чыгару принциплары. Фонема вариантлары, әлеге мәсьәләдә татар тел белемендә карашлар

5. Сузык һәм тартык фонемалар, алар арасындагы акустик һәм артикуляцион аермалар, ясалыш үзенчәлекләре.

6. Сузык фонемалар. Сузык фонемаларның саны, составы турында татар тел белемендәге карашлар. Сузыкларны төркемләү принциплары.

7. Татар телендә тартык фонемалар саны һәм составы. Бу мәсьәләдә төрле карашлар. Тартыкларны төркемләү принциплары.

8. Ясалу урыны буенча тартык авазларны төркемләү.

9. Татар телендә фарингаль һәм ларингаль тартыклар. Татар әдәби телендә һәм диалектларда хәмзә авазының кулланылышы һәм язуда бирелеше.

10. Резонатор урынына карап тартыкларны төркемләү.

11. Ясалыш ысулына карап тартыкларны төркемләү.

12. Тавыш һәм шауның катнашуына карап тартыкларны төркемләү.

13. Татар теле фонемаларының телдә кулланылу ешлыклары. Фонемаларның янәшәлек күрсәткечләре.

14. Фонетик транскрипция. Транслитерация.

15. Татар телендә дифтонглар, аларның төрләре. Трифтонглар.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

16. Төшерелмә дифтонглар, мисаллар китерергә.
17. Күтәрелмә дифтонглар. Мисаллар китерергә.
18. Авазларның комбинатор үзгәрешләре. Сингармонизм законы, аның төрләре.
19. Сингармоник парлар. Аларның ике төре.
20. Сингармоник парларга мисаллар китерергә.
21. Авазларның комбинатор үзгәрешләре. Аккомодация күренеше (тартыкларның сузыкларга тәэсире).
22. Аккомодация күренешенең бер төре буларак сузыкларның тартыкларга тәэсире. Авазлар чиратлашу.
23. Аккомодация күренешенә мисаллар китерегез.
24. Тартыкларның комбинатор үзгәрешләре. Ассимиляция һәм диссимиляция күренеше. Аның төрләре.
25. Диалектлардан диссимиляция күренешенә мисаллар китерегез.
26. Акустик ассимиляциягә мисаллар китерегез.
27. Сузык авазлар өлкәсендәге позицион үзгәрешләр (редукция, протеза, эпентеза).
28. Тартык авазлар өлкәсендәге позицион закончалыклар (сүз башы, сүз ахыры закончалыгы).

29. Тартыкларның яңгыраулыкта-саңгыраулыкта охшашланулары. Мисаллар китерергә.
30. Ясалу урыны буенча тартыклар охшашлануга мисаллар китерегез.
31. Татар телендә элизия күренеше.
32. Татар орфоэпиясе, аның бүгенге көндә әһәмияте. Татар орфоэпиясенең кыен очраклары.
33. Татар телендә сузыклар орфоэпиясе.
34. Татар телендә тартыклар орфоэпиясе.
35. Хәзерге вакытта татар орфоэпиясен бозып сөйләү очраклары, аның сәбәпләре.
36. Сингармонизм күренешенә бәйле орфографик һәм орфоэпик кагыйдәләр.
37. Орфографиянең предметы, бурычлары һәм әһәмияте. Гарәп, латин, кириллица алфавитларына нигезләнгән орфографияләр, аларның аермалы яклары.
38. Хәзерге татар орфографиясе һәм аның төп принциплары.
39. Морфологик принцип буенча языла торган сүзләргә мисаллар китерегез.
40. Алгы рәт сузыклары чолганышында увуляр к, г авазларының язуда бирелешен аңлатырга.
41. Хәзерге татар язуында ъ һәм ь билгеләре нинди вазыйфа үти?
42. Берничә авазга билге булып йөрүче хәрефләр.
43. Татар телендә әйтелеш белән язылыш арасында зур аерма булган очраклар.
44. Татар язуы тарихы. Хәреф һәм алфавит реформалары.
45. Татар язуында гарәп графикасы. Имла төзәтү.
46. Хәзерге татар графикасы. Аның телдәге авазларны чагылдыру үзенчәлекләре.
47. Сүзләрне кушып, сызыкча аша, аерып язу. Сүз кисәкләрен юлдан-юлга күчерү.
48. Татар теленең просодикасы, аның компонентлары.
49. Татар сөйләменең интонациясе: аның состав өлешләре, әһәмияте, роле.
50. Интонациянең бер элементы буларак татар тел белемендә басым. Аның төрләре.
51. Сүз басымы: аның фонетик табигате, урыны, мәгънәви роле. Татар телендә сүз басымының урыны.
52. Татар телендә сүз басымы мәсьәләсе.
53. Логик басым. Аның фонологик роле. Эмфатик басым.
54. Татар теленең иҗек төзелеше. Татар һәм төрки телләрдә иҗек калыплары.
55. Г.Алпаровның татар теле фонетикасы өлкәсендәге эшчәнлеге.
56. Л. Җәләйнең татар фонетикасын өйрәнүгә багышланган хезмәтләре.
57. Каюм Насыйриның татар фонетикасы өлкәсендәге эшчәнлеге.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ

58. XX гасырның икенче яртысында татар фонетикасының үсеше.

7.1. Основная литература:

Татарча сөйләшик = Давайте говорить по-татарски = Let's speak tatar : [уку әсбабы] / К. С. Фәтхуллова, Ә. Ш. Юсупова, Э. Н. Денмөхәммәтова ; [ф. ред. Р. Р. Җамалетдинов ; инглиз тел. тәрҗ. Д. Р. Шәрифуллина] .? Казан : Татарстан китап нәшрияты, 2012 .? 310 б.

Хәзерге татар әдәби теле фонетикасы : уку-укыту кулланмасы / Казан (Идель буе) федер. ун-ты ; [авт.-сост. к.филол.н., доц.] Г. К. Һадиева ; [науч. ред. д.филол.н., проф. Г. Ф. Саттаров] .? Казан : [Казанский университет], 2012 .? 123 б.

Татар теленнән тестлар: фонетика = Тесты по татарскому языку: фонетика : [учебно-методическое пособие] / Казан (Идел буе) федер. ун-ты ; [авт.-сост. к. филол.н., доц. Г. К. Хадиева ; науч. ред. д.филол.н., проф. Ф. М. Хисамова] .? Казань : [Казанский университет], 2012 .? 35.

7.2. Дополнительная литература:

Юсупова Ә.Ш., Нәбиуллина Г.Ә., Денмөхәммәтова Э.Н., Мөгътәсимова Г.Р. Татар теленнән практикум. - Ихлас, 2009. - 182 б.

7.3. Интернет-ресурсы:

Универсальная энциклопедия "Википедия" - www.wikipedia.ru

Казанский федеральный университет - http://www.kpfu.ru/main_page

Научная библиотека им. Н. И. Лобачевского Казанского федерального университета - http://www.kpfu.ru/portal/docs/F451166139/Library.jpg

Электронная библиотечная система "КнигаФонд" - http://www.knigafund.ru

Электронные словари - www.slovari.ru

8. Материально-техническое обеспечение дисциплины(модуля)

Освоение дисциплины "Фонетика современного татарского языка" предполагает использование следующего материально-технического обеспечения:

Компьютерный класс, мультимедийный компьютер, доступ к сети Интернет, мультимедиапроектор, оргтехника.

Программа составлена в соответствии с требованиями ФГОС ВПО и учебным планом по направлению 032700.62 "Филология" и профилю подготовки Прикладная филология (Татарский язык и литература, арабский язык) .

Автор(ы):
Хадиева Г.К. ____________________
"__" _________ 201 __ г.

Рецензент(ы):
Галиуллина Г.Р. ____________________
"__" _________ 201 __ г.

ЭЛЕКТРОННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА КФУ